

Glioud da Valdretta : ses skizzas

Autor(en): **Bardola, Jon**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **53 (1939)**

PDF erstellt am: **07.02.2021**

Persistenter Link: <http://doi.org/10.5169/seals-209237>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Glioud da Valdretta

Ses skizzas da Jon Bardola

1. La giuvna veglia

A Valdretta, in quel löet our d'via, distant, solitari, idillic, ingiò passaint solitamaing alch dis da mias cuortas vacanzas da stà, gio-det blers momaints sublimes da delizia, ma eir uras da vaira devo-ziun e remissiun. Nu sun di e natüra alpina richs per quels chi cun ögls averts e da bun anim viagian sülla via da lur vita? Circundada da frias uondagiantas, da prada verda cun millieras da fluors, da bels gods s-chüers e d'ün cranz da pizza glüschainta, para Valdretta in dis da lavur sco mort' oura. Chi chi arma po portar ais oura sül fuond, a chasa ais be glioud veglia amalada, infants pitschens e quels pacs dal pajais chi vegnan da dalöntschnanpro in vacanzas. Sper il bügl davo nossa chasa cumpara la daman minchatant ün da quaists emigrants a far tualetta. Ais que la rumur e sflatschar dals chüerns, l'aua frais-cha, la vista maestusa süls con-tuorns o la spranza da chattar ün vegl ami per barattar alch plets e tschüffer appetit per la culazchun chi'ls attira? Meis vaschin, ün hom giovial cun barbetta alba, pretenda riand ch'üna «vasca» uschè granda per as lavar nu posseda gnanca l'imperatur d'Italia. Ed el sto avoir radschun, siand in quellas chosas bain versà ed hom da competenza, aviand passantà bod tuot sia vita e fat sia furtüna in quel pajais rich.

Noss paurs sun frugals, as cuntaintan da pac in lur pitschen spazi da vita tanter chüna, baselgia, lavur e fossa. Scha i dà massa bleras boccas in üna famiglia, sto la granda part ir in tschercha d'otra occupaziun; la terra ladina nu po nudrir tuot seis infants. Alchüns van uossa in Svizzra bassa, oters giaivan amo avant 25 ans in Italia, Frantscha, Ingialterra sco camariers, giuvens da

butia o sco pioniers d'otras branschas. In mincha cumünet spet-
taivan in conseguenza giuvnas spusas sül retuorn da lur chars, per
fabrichar lur ajen gniou. Blers, na tuots füttan furtünats in lur
impraisas e turnettan davo alch ans. Oters nu chattettan la furtüna
neir i'l grand muond, e las povras mattas abandonadas as consü-
mettan in lur paschiun. Ellas gnittan veglias ant ura.

Uschè ais que i cun Staschia chi trampina in prescha sü da la
via stipa cun sia terna da pra, ed ün got nu spetta a tschel. Ella
porta, schabain ch'üna part da seis chavels sun albs e cuccan suot
sia liadüra naira oura, seis cheu amo bain ot. Cun sia robustezza
e sia bratscha ferma fa ella amo adüna üna granda lavur, ed eu
craj dal sgür ch'ella avess gnü las qualitats e füss statta pre-
destinada per dvantar üna brava, pisserusa ed amuraivla mamma
engiadinaisa. — Ma que nun ha vuglù esser. Seis ami Steivan,
cumpagn da scoula, get amo giuvnet in Italia. Davo alch ans vu-
laiva'l tuornar e far nozzas. Plain spranza partit el per l'ester, e
Staschia restet pro'ls seis. Chartas plainas d'amur fidela, plain
fiduzia aint i'l avegnir gnittan da l'ester, e milli fluors da spranza
flurivan aint ils cours dals separats. Alura d'ün trat gnit la viva
correspondenza sainza motiv interrutt. Staschia, mez morta da
la malavita, spettet i spettet. — Ans passettan. — Tuottas retscher-
chas füttan invanas. Emigrants gnittan d'Italia, ma ingün nu savet
dar novas da pover Steivan. Bod trent' ans sun uossa passats
da che Staschia restet abandonada, ed ella nun ha amo pers la
spranza da revair a quel chi eira la pupilla da seis ögls.

«Uossa, guarda, chi chi ais rivà», disch 'la, am dand ögl
dasper il bügl, ün pa imbarazzada, e seis man sfuormà, plain dü-
ritschas, testimoni da sia lavur praistada, strendscha il meis. Cun
vusch debbla prosegua ella, ed üna leiva amarezza trembla sün seis
lefs sblachs: «Tü almain vainst minchatant a verer che cha nus
fain ed est attachà a la terra ladina, oters s'fan amo adüna spettar;
e nus gnin veglias!» — Alura, cuntinuand seis chamin, s'volva sia
fatscha schmagrida, passida vers il tschêl e la pizza indorada dal
sulai da la daman, vers quel pajais, dingionder avess da gnir seis
Steivan.

Pür va, Staschia tia via; beada quella chi sperescha amo in
seis vegls dis sün accumulimaint da seis sömmis da felicità ed ha
sia conscienza netta!

2. Il guardian da la viafier

Ric, rac, ruc — — ric, rac, rac, ruc — — srantuna sü a Surpunt il vent, sdarlossand ils üschöls da la chasetta dal guardian. Ils larschs, pins e dschembers dal god vicin dan dals cheus aint il s-chür da la not, pigliand cun lur murmuröz e dschems viva part al concert grandius chi ha güst dat principi. La fraidüra penetra tras las plü pitschnas fessas e para da passar tras ils mürs; l'orcan schlaschè augmainta seis sforzs, e d'ün momaint a l'oter ris-cha'l d'ir cul tet da la chasetta.

Duonna Maria Chazzet nun ha amo serrà ögl, ella oda cun cour tremblant il schüblöz dal stratemp aint illas gulas e chavorgias da la muntagna, aviand grand pisser per seis hom, il guardian da la viafier, parti da chasa avant üna buna mezz' ura a far sia solita controlla sülla lingia per l'ultim tren da not. — Ric, rac, ruc — e patapimf — vain schlavazzà cun veemenza ün üschöl da la stüva cunter il mür, cha l'intera baita trembla. — Duonna Maria saglia our let e va in prescha tastand aint illa s-chürdüm, a serrar nan l'üschöl e'l liar cun üna corda. Üna saetta sclerescha la cuntrada, ün tun tremend rebomba aint illas vals.

— «Mamma, mamma!» sbrajan ils duos infantets spavantats. E la mamma fastina ad ir pro seis pitschens chi tremblan da l'anguoscha e nu's vöglian pazchantar. Ella vüda la chandaila, ma'l vent la stüda. — I plova sco büttar cun cuagls, tanteraint dà que tempesta; üna chalaverna segua a l'otra cun detunaziuns d'ün sgrisch. — Il puob e la matta as quietan pro la mamma chi'ls tegna clos cunter seis cour. Els serran lur ögls e stan rabügliats insambel sco duos giallinas bagnadas. Bainbod s'han els cupidats. La mamma fa chalenders, nu chatta pos e spetta, spetta.

Our' il laviner, a l'entrada da la pitschna galaria, da la vart sura cunter il munt sta dasper il mür sü ün homatsch bletsch cragn. Il guardian da la lingia ais finalmaing suot tet, al süt, ed as remetta bainbod dal cumbat ch'el ha gnü cul stratemp. La chapütscha ais ida cul vent, seis chavels nairs, ritschs sun bletschs, e guots gross culan gio per sia fatscha. In man tegna el amo adüna convulsivmaing sia lanterna stüzza. Bun Gisep Chazzet ha gnü hoz darcheu plü furtüna co güdizi. El pudess esser mort. Apaina ch'el ais stat passà la punt chi maina sur la chavorgia via, ais gnü

ün bof tremend chi l'ha büttà vers il munt sü la s-charpada. La glümetta s'ha stüzza, ma las chalavernas han scleri, indichand la via ch'el ha da far fin pro la galaria. Plan planet s'avanza el. Bod s'fa'l gob e cuorra a tuot pudair, alura sün tuots quatter. «Be ch'eu possa rivar fin pro la galaria, alura n'ha eu fat meis dovair e sun almain suot tet.» — «Tü est ün vaira tamazi, da metter in privel ta vita per far teis dovair, ed hast a chasa üna duonna e duos infantets; tü avessast pudü turnar, sco chi fan oters, vezziand a s'approssmar la burrasca,» disch el da per sai in sia fadia. Buna conscienza ha Gisep adüna gnü, e quella voul el mantgnair fin a sia fin. Ed inavant sainza temma, radubland seis sforzs. El nu bada sülla plövgia chi vain gio a filun e sül vent fraid chi'l penetra fin l'ossa. Finalmaing riva'l pro la galaria. El s'ficha cunter il mür, ed ün profuond suspür sorta da seis pet. Cun fadia piglia el our da sia busacha l'apparat per far fö e vüda la lanterna chi ais amo intera. L'aua cuorra gio per seis vesti, gio per la rain, gio per las chammas, penetra aint illas s-charpas, ed ün malesser subaintra davo ils grands sforzs ch'el ha fat. La chotscha dretta ais s-charpada suot il schnuogl, süls mans ha'l pitschnas feridas, da las qualas cula sang, ma uschigliö nun ha'l patí. Que nun ais la prüma vouta cha Gisep passainta da quaists momaints. — I plova e tempesta.

Üna suldüm sgrischusa passa tras seis corp. Ils razs da la glümetta sclereschan pac, las aschinas glüschan e cuntrastan culla s-chürdüm intuorn el. — Üna rumur suorda s'fa udir, que para cha la terra trembla. — Gisep cognuoscha la muntagna, dubita ch'üna bouda s'haja laschad' oura sül munt e passa sur la galaria oura. El guarda sün si' ura. In desch minuts stuvess, al plü tard, passar il tren.

«E scha la bouda rivess da l'otra vart da la galaria sülla lingia?» s'impaisa'l e va in cuorsa aint per la s-chürdüm. In 5 minuts ais el sper l'otra entrada. — El s'ferma, la rumur suorda s'augmenta, la terra trembla suot ils peis, el s'reтира spavantà. Üna mezza paraid s'ha distachada dal munt, roudla gio da l'ot, batta sül binari, va in divers tocs chi spareschan gio per la spuonda e restan per part sü la lingia.

— Gisep, schmort, rumagna ün momaint sco petrifichà, seis dubi s'ha accumulì. Ma i nun ais temp da perder; il tren ha da

rivar. El saglia desperadamaing sur ils impedimaints oura, sainza badar il grand privel, al qual el s'expuona, cuorra tuot que ch'el po, schlavazza vi e nan la lanterna, sbraja sco our d'sen cun tuot la forza da sia giargiatta, schübla tras la dainta, sco ch'el faiva da puob. — El vezza duos fös chi glüschan tras la plövgia, el radubla seis sforzs... Il maschinist l'observa a paca distanza, tira ils frains, il tren sgrizcha furiusamaing, ralenta sia velocità, s'ferma güst davant ün grippun immez la via, e Gisep... A Gisep tremblan da la temma amo la bratscha, las chammas, l'inter corp. — Il tren ais salv. — Ils sforzs da Gisep nu füttan inütils. Ma sias forzas sun eir a fin. El serra seis ögls e crouda rafini da la granda agitaziun dasper il grippun per quai via.

3. L'avriard ed ils seis

Che s-chürdüm tremenda! Ün sindal nair cuverna munts e vals, ün sivel fraid passa tras l'ossa. Pover quel chi ais amo in via! Aintasom Valdretta arda üna glümetta, l'unica clerità in quai-sta part dal löet muntagnard; uschigliö tuot reposa da las fadias dal di. Burtel Salom e seis chavagl vegl nu sun amo rivats a chasa. Paziainta, sa duonna pisserusa, e Bettina, la figlia plü granda in chasa, spettan sco'l solit. Que nun ais la prüma vouta cha Burtel vain tard aint per la not. Ma id ais eir bun cha la prümavaira fetscha bainbod fin culla via d'inviern, perche mincha vouta cha Burtel va la daman cun sias duos schlittas, chargiadas da laina dad arder, vi'l stabilimaint da cura, fa'l da retuorn diversas fermativas per stüder la said chi'l turmainta in quellas occasiuns.

Il plü bain in quaista stagiun as sta in stüva. Quel chodin da la pigna ais üna vaira delizcha. Povra Bettina sezza in davomaisa aint il cler da la glümetta da petroli. Ell'ha fat sia lezcha e sfögla, sblacha sco la mort, aint illa Bibla averta davant ella. Sias tratschoulas nairas posan sper il cudesch gross e giovan da cuntin cun sia dainta be pel ed ossa. Minchatant va seis sguard timid per quai d'intuorn, s'fermand ün batter d'ögl pro l'ura da paraid aint il s-chür o pro'l bancpigna, ingiò chi posa la buna mamma. Il plü pitschen scruosch aint illa paraid fa sgrischir la tmücha chi avess bain sgür bsögn da repos pervia da seis pac sang, sco tuot sia fradglianza, tratta sü in misergia. Cun mailinterra e caffè nair

la daman, a mezdi e la saira nu's cumbatta quella deblezza dal corp. La granda temma cha'l bap, ün vaira tiran in famiglia, tuorna a chasa inavriantà e zacluna a la mamma, dad ella adurada, la tegna là in davomaisa. Ma che ha dit il sar ravarenda ultimaing in l'instrucziun dals confirmands? Nun ha'l fat valair cha seguond il Vegl Testamaint hajan ils infants da patir pels puchats commiss da lur genituors fin al quart e quint gra? «Alura avran eir nus da patir pels puchats cha bap fa? maltrattand la buna mamma, cur ch'ella s'oppuona a seis cumands nars», s'impaisa la mattetta. Schi, la mamma pudess quintar da las bellas dal bap: co ch'el vain bleras voutas a chasa suos-ch, malnet, in stadi deplo-rabel, co ch'el seguitescha, aviand pro sai amo üna butiglia da vin-ars, a baiver, a chantar sco ün desperà, co ch'el riva la fanestra, per cha'ls vaschins possan udir il carnaval, co ch'el patüffa sainza motivs la mamma, sforza ad ella ed als 5 infants da baiver e sbrag-ir cun el sco'ls sulvadis, fin cha la butiglia ais vöda e tuot la bra-jada giascha stuorna per quai via. La mamma soffra, ils infants nu soffran be corporalmaing, ma eir moralmaing, ils vaschins mar-muognan, stuffis dals disturbis nocturns, fan puogns in busacha; perche cha tuots temman il bap per via da sa forza straordinaria, pervia da sia lingua agüzza, tagliainta chi offenda, cur ch'el ais aiver. La pulizia s'fa d'inrar verer a Valdretta, ed ingiò ch'ingün nu plandscha, qua dorma la güstizia.

Eir la mamma, stangla da la lavur, dorma sül bancpigna. Bettina sfögglia e tschercha invan ils vers dal predichant. L'ajer in stüva ais stit, tuorbel da pudair bod tagliar gio cul curtè. Üna quietezza insolita, üna suldüm terribla regna là, il tic-tac da l'ura da paraid nu masüra plü il temp. L'ura sta salda, e perfin la mamma chi avant pac grofflaiva da gust, s'ha sdruagliada e disch, guardand süll' ura: «O dolor, ün segn da Dieu!» — L'ais plaina d'anguoscha. «Be chi nu saja success alch cul bap!» — Agitada sagl 'la in pè, dà man ün schal e sparescha dad üsch oura. Tuot las sofferenzas sun invlidadas. La temma d'üna disgrazcha la chatscha our' illa via a verer sch'ella udiss a s'approssmar il cha-vagl cun sias bronzinas. Bettina, perplexa, guard' intuorn. La mamma exagerescha, i nun ais motiv da s'agitar per uossa. Cun man tremblant serr 'la il cudesch, depuona quel a seis lö sülla cu-runa, s'avicina a l'ura e tira sü ils pais chi toccan bod il tschêl

suot. «Na, na, que nu po esser ün segn da Dieu, nus avain be interlaschè da far que ch'eu n'ha uossa fat», disch la mattetta cul güdizi d'üna creschüda. Gugent avriss ella la fanestra, ma'l vent soffla güst in quaist momaint la bischa gio dal tet dal vaschin cunter quella, cha'ls vaiders sclingian, e la glümetta ris-cha da stüder.

«I vegnan finalmaing», disch la mamma, entrand davo 'na pezza, mez dscheta dal fraid. La lanterna da burrasca ais bod vüdada, e la matta mez strasögnada va cun ella. Ma che aise? Il chavagl cullas schlittas ais qua e'l patrun manca. S'ha accumulì que cha la mamma prevezzaiva. — Chi ha temp, nu spetta temp!

La mamma resoluta distacha la seguonda schlitta da la prüma, volva la manadüra chi voul esser per forza aint in stalla, piglia gio las brunzinas, ed inavant, sainza plets, a la mütta in tschercha dal bap. La matta va ouravant a far cler culla lanterna e la mamma davo ella, manand il chavagl per la chavazzina. Il vent fraid da Fuorcla chi vulaiva fin uossa portar davent la naiv dals tets e muots, as balcha, aviand cumpaschiun cun las duos femnas chi cognuoschan lur dovair, malgrà la s-chürdüm e la fraidüra, e van plan planet inavant, guardand attentamaing sülla via e dasper quella. Ninglur fastizis dal bap! Duonna Paziainta dà minchatant üna stratta a la mastrina, per cha'l chavagl nu's drumainza e schlunga il pass. Bettina ha fadia cun sa lanterna da chattar la via in blers lös causa ils tremends scufflats, e la povra bes-cha stangla a mort, lascha crodar seis cheu gross e s'inchambuorra, ris-chand dad ir a terra insembel culla manunza. Trista mischiun per üna duonna ed üna puoba, dad ir aint per la not uschè dalöntschi in tschercha d'ün stuorn. Lur cours battan plü spert, s'approssimand al Plan immez il god, ingiò da temp vegl las strias tagnaivan lur divertimaints da sot. Ma i nun ais temp da far da quaistas riflessiuns. Inavant, sainza badar al fraid, a las fadias. In vicinanza dal vegl chastè od'na ün barbottöz curius: «Paziainta, schmaladida p... cha, ingiò est, schmaladida car... a!» braja uossa üna vusch da gigant, cha'ls püfs e las tschuetas as sculozzan aint illas veglias müraglias.

Ün segn da vita, la vusch dal bap! — Qua, aint illa naiv da la via giascha la cuerta da lana, crodada da la schlitta. Ün toc plü in gio finalmaing vezz'na üna massa naira, plaina d'naiv e glatsch: il bap! El sto esser crodà aint illa sön da la schlitta id avair

durmi inavant fin ultimamaing. Ün bel campel chi nun ais bun da star in pè, e las duos femnas al ston strar e dozar sco ün toc lain sülla schlitta! Finalmaing giascha la bes-cha umana chi nu sà cur ch'ell' ha avuonda, in rain a seis lö, vain nettià a la buna, alura plajà aint illa cuerta da lana e lià culla sua. Ün profuond suspür sorta dal pet da duonna Paziainta, e la comitiva as metta in movimaint vers chasa. Sül clucher da Suotval battan las dudesch. Ils tuns trists dal sain vibran tras l'ajer da la sula cuntrada. Il chavagl va sulet; el cognuoscha e chatta la via eir adas-chür. Las duos femnas al van taciturnas davo culla glüm. Burtel barbotta e blastemma minchatant sco'l solit, sainza però avoir la minima rapreschanta-ziun da seis stadi. A las dumandas da la duonna nu reagescha'l, e bainbod cumainza'l a sadiar e plandscher sco'n muribund. Pover Burtel füss peri miserablamaing, sch'el nun avess gnü üna duonna cun ün cour d'or; — ils vaglianöglias han adüna gnü plü furtüna co güdizi.

Be la persvasiun d'avair salvà la vita al marid ed al bap, dà a las agüdantas la forza da manar a buna fin lur greiva impraia. Il pover chavagl vegl chi ha clappà in seis dis dal patrun plü bot-tas e giaischliadas co flöder e fain, sfini dals strapatschs, sto far mincha momaint posas, e las duos patrinas stumplan la schlitta tuot que ch'ellas pon e'l güdan inavant. Alura guarda la povra bes-cha mincha vouta inavo, sgrigna ad ota vusch ed ingrazcha in seis möd per l'agüd, dand lapro ögliadas pechadusas vers seis patrun chi s'ha calmà e para da durmir. Finalmaing, davo immens sforzs, arriva la caravana a chasa. Burtel as lascha struochar in stüva e vain lovà sül bancpigna. Bettina custodescha il pover chavagl e va a cuz. Sia sourina e'ls trais frars nu s'han per furtüna inaccorts da l'absenza da la mamma e dorman. L'agitaziun e'l strapatsch da las ultimas uras nu laschan chattar pos a la povra matta chi oda il respir regular da la sourina dasper ella, dals frarets in vicinanza, chi oda a girar la mamma da qua e da là.

Intant cumbatta sül bancpigna il bap culla mort. La mamma l'ha dat, sco otras voutas, da baiver cafè nair, ha fat cumpressas d'aua freida intuorn il cheu, ingiò ch'el ha üna tremenda bügna. Probabelmaing ha'l darcheu per differenzas veglias gnü alch dis-pitta culs Tirolais chi lavurettan la stà passada cun el aint il god, e quels l'avarán trattà sco las bes-chas.

Cur chi chatscha l'alba, sezza duonna Paziainta in chambra pro seis tschinch orfanets e, charezzand la mattina dad ot mais, cuorran gio per sias fatschas sblachas grossas larmas chodas.

4. Il sunader da vaglia

«Mamma, mamma, dà'm üna suonda, ch'eu n'ha üna fam tremenda», sbraja Jachenin fingià our in piertan, gnand la saira da scoula. El riva l'üsch, aintra in prescha sainza guardar intuorn, bütta seis turnister sül banc e va in tschercha da seis orgelet da man ch'el ha survgni da Büman da seis frar aint da Cuoir.

«Oho! qua vain ün orb d'fam, quel chi nun ha pudü mangiar a mezdi la schoppa da farina», disch la mamma cun tschera riantada, dand ün sguard plain d'amur e bainvuglientscha sün seis figl. Cun quaists plets depuona ella sün maisa sia lavur e s'absainta. Jachenin s'ha postà sün üna sopcha dasper la fanestra, e bainbod prova'l a sunar e chantar cun sia vuschina clera, agüzza e netta:

Engiadina, Engiadina,
tū am dettast il prüm tet;
qua chattet ma prüma chüna,
qua meis infantil dalet;
qua in innozaint' algrezcha
am clejet las prümas fluors;
qua giodet la prüm' ögliada
da l'amur dals genituors.

El suna il prüm be la melodia e chanta, sto cumanzar diversas voutas da principi e vain cun stainta e fadia inavant; ma el para da proseguir cun energia da fier, aviand invlidà la fam chi'l turmainta, la suonda e perfin da far gio'l nas. L'ais uschè approfondi in seis stüdi, ch'el nun ha observà a s'approssmar a sa mamma cun la desiderada suonda in man. Ella sta uossa sco petrifichada davo el, seguind cun viv interess a l'exercizi da seis mat. La part d'immez da la chanzun ais seguond l'intunaziun da l'instrumaint ün pa bassa e la vuschina dal chantadur nun ha la pussibilità da's sviluppar; ma pro la terza chi vain repetida, qua ais el in seis elemaint e chanta cun üna forza d'expressiun cha'l cour da la mamma cumainza a trem-

blar da l'emoziun. Uossa schmetta'l da sunar, fa üna posa, guarda our da fanestra ed observa la mamma chi l'offra sco remuneraziun per sia prestaziun üna brava suonda.

«Brav, meis mat, che bels plets cha tia chanzun ha», disch la mamma, fand üna charezza a seis bruozchel. Jachenin ha fingià la bocca plaina e respuonda cun interrupziuns, mangiand e guardand sülla mamma cun ögliuns: «Nus l'avain impraisa davomezdi a trais vuschs e que be il prüm vers; in tuot sun quatter strofas; puchà cha la melodia nun ais engiadinaisa o almain svizzra. Sast, l'an passà, a l'inauguraziun da la nouva punt fier our a Martina sunet la musica da Danuder tanter oter eir nos „Clama'ns o patria!” ed „Engiadina, Engiadina” chi ais güstamaing l'imna austriaca. Eu vez amo uossa quellas bellas manduras cun püschels verds dals musicants tirolais ed od lur stupenda imna. Nunesa cha l'austriaca ais bler plü bella co nossa? Sch'eu füss bun da la sunar inandret, schi bap as schmüravgliess tschertamaing, cur ch'el vain darcheu a chasa; ma quaist orgel nu vala bler. Eu nu chat oura tuot quels accords magnifics, e que ais puchà.» — E'l pover mat ais trist. Que para cha l'insuccess il deprimescha. El guarda our da fanestra e pudess güst cridar. Ma la buna mamma ais qua e chatta sco otras voutas ils plets adats per cuffortar darcheu a seis Jachenin. El suos-cha trar aint las pantoflinas novas cha bap ha portà ultimamaing e, cur cha la mamma prepara la tschaina in chadafö, ais el dasper la platta e chanta bainbod sül plü ot chantin: «Qua giodet la prüm' ögliada da l'amur dals genituors!» Davo'l past frugal sun las lezchas bod fattas; las duos vaschinas cumparan aint dad üsch, mez dschetas, cun lur lanternas vüdadas e las roudas da filar. Jachenin ha fingià occupà seis post predilet e cucca sco üna randulina our da seis gniou gio da pigna sül trio chi fila e baderla a tuot pudair. Quaista saira nun ha'l vögliia da far nardats culla vaschina. L'ais taciturn e para d'esser in ün' otra atmosfera. Gugent cuntinuess el cun sias provas, ma davant ün udiatori uschè bain versà nu's po exercitar. Perquai piglia'l suot bratsch seis orgelet, vüda la lanterna e sparescha dad üsch oura gio'l plan suot. Qua regna cumpletta quietezza. Il muvel giascha e rumaglia pachificamaing. Las giallinas sül maschun han lur cheus suot las alas e dorman, be quel chazer gial s'ha sdruaglià e guarda straglünà sülla glüm chi bütta seis razzs penetrants vers la s-chürdüm.

Cur cha'l concert cun accumpagnamaint dal bass cumainza, güzzan ils vadels, la muoja e las vachas las uraglias e guardan stuts vers il musicant chi sezza dasper sia lanterna. Il bouv da las cornas grandas ed albas fa ögliuns amo plü arduonds co uschigliö, riva planet sia bocca e craja da stuvair güdar al principiant, laschand strasunar sia vusch sonora. E'l musicant cuntinua a sunar sia chanzun cun ün zeli ed üna perseveranza da nu pudair descriver. Pür cur cha las giallinas svoulan üna davo l'otra gio dal maschun e'l gial sbraja trid, s'inavezza'l che revoluziun ch'el provochescha cun sia chanzun: tuot il muvel ais stat in pè, protesta cunter il sacri-legi commiss e guarda vers il puob sco sün ün spiert nosch chi penetrescha in lur sanctuari e tschercha da'ls disturbar la quaidezza nocturna. Il pover mat ais perplex e nu sà propcha sch'el haja da rier o da cridar. El tuorna in stüva pro la cumpagnia e quinta da sia aventüra gio'n ui. Las filunzas rian e pretendan cha la granda part da las bes-chas chasanas sajan buondragiusas ed odan bain gugent chant e musica. Nos bun Jachenin as quietta bainbod e sto uossa sunar amo üna vouta sia «Engiadina, Engiadina». El as dà tuotta fadia e suna plü bain ch'el po, a plaina satisfacziun da las preschaintas chi paran stupefatas da la prestaziun. Las roudas posan e la vaschina pitschna scutta aint per l'uraglia a la mamma: «Cumar, eu craj bod cha nos bruozechalin dvainta cul temp ün sunader da vaglia!» La mamma ria suot oura e'l trametta finalmaing da falla sü.

* * *

Jachenin ais uossa ün hom attempà. La profezia da la vaschina s'ha accumulida per part. A l'ester, ingiò ch'el ha passantà la granda part da sia vita, ha'l gnü occasiun d'imprender a sunar la gïa in uorden ed ais dvantà amo in sia giuventüna ün capabel violinist. El ha obedi al cussagl da seis bap e nu dvantet musicant da professiun, schabain ch'el avess gnü il talent e las qualificaziuns per dvantar ün artist da prüm rang. Sco diletant ha'l fat part üna schurma d'ans a l'orchester da cità ed ha sunà il prüm violin cun maestria in tschientineras dad occasiuns: marchas, uvertüras, operas, sinfonias, e que cumposiziuns difficilas dals prüms artists dal muond. Amo uossa l'aise ün giodimaint, sch'el po la saira davo avoir accumpli seis dovairs dal di, as recrear, sunand ün momaint. Da remarchar aise amo co ch'el ha gnü adüna üna simpatia spe-

ziala per las ouvras dal grand Josef Haydn, il cumponist da l'imna austriaca, chi fet sün el forsa la plü granda impressiun. Mincha tant fa'l üna visita a sia Engiadina. Schabain ch'el s'ha fat cun l'ir dals ans üna buna pusiziun, ais el restà l'hom simpel da seis pajais. E co cha seis ögls glüschan dal plaschair, cura ch'el s'approssma a seis lö natal e vezza in tuotta pumpa las fluors dals dis da sia infanzia. El cognuoscha mincha peidra, mincha bös-ch e sà amo ils noms da la pizza indorada dal sulai. Tuot ais sco üna vouta. Ma üna ficha al passa tras seis cour: la glieud nun ais plü quella. — Las generaziuns van e vegnan. — Seis genituors, las vaschinas e bliers cuntschaints sun its fingià a posar da lur fadias pro la grand' armada, ed üna nouva generaziun ais qua. Alura, vezziand sia chasa paterna, al vegnan adimaint tantas e tantas chosas charas e, giubiland, chanta'l cun sia vusch stangla:

Qua giodet la prüm' ögliada
da l'amur dals genituors.

5. La mamma dal saltimbanc

La puobaniglia fa la dumengia dals prüms avuost vers saira giosom il cumünet, sülla via maistra, darcheu üna bella canera. Alchüns mats plü grands giovan a plattas, ed üna schurma da pitschens, nun aviand plü muniziun e nu das-chand tagliar gio büt-tels nouvs dal büschmaint d'indumengias, sta culs mans in busacha a verer. E co cha'ls ögls glüschaints perseguiteschon cun attenziun l'andamaint dal gö! Vuschinas simpaticas, agüzzas e leivas sco pennas vibran tras l'ajer, paran da s'adozar vers quellas blaischinas verdas süsom la pizza, vers il tschêl blau, e tanteraint paran quellas grossas, crudelas d'esser attachadas al terrain dal pajais, da s'abassar e crodar sainza remischiun aint illa profuondità da la val. Momaints regna quietezza cumpletta, ch'ün oda bod a svolar ils muos-chins, alura, seguond la situaziun plü o main critica, prorumpa dandettamaing ün sbragizi da sulvadis chi strasuna e rebomba aint il god, aint illas vals e chavorgias s-chüras. Ün dals plü buns giovaders bütta cun maestria sia platta, tocc' aint il stöchel cha'ls bütters lasura vegnan schlavazzats per quai d'intuorn, e tuot la brajada cuorra, güvland da l'algrezcha, a controllar il guadagn. Ils grands e fermes chatschan ils pitschens cun sdegn

d'üna vart, e la conseguenza dal grand buonder sun stumpels, blastemmas, schlops e perfin larmas. O Segner, quant' agitaziun pervia d'alch büttels!

Gio d'üna giassa stretta e stipa cumpara cun pass cuorts, strozchand ils peis, J-Barbla. La povra veglietta, goba, strusch als ottanta, va, pozzand seis man dret sün sa crotscha, a verer scha seis Filip nu vain. Da blers ans nan va 'la bod mincha saira incunter a quel chi eira ed ais amo adüna il sulai da sia vita. La vegl-düm nun ha be chavà aint in sia fatscha e seis frunt fodas bain chafuollas e blachi seis chavels, üna vouta nairs glüschaints, ma eir ins-chüri seis spiert. Ella va solitamaing, barbottand da per sai da seis puob, sainza badar bler ad otras chosas, uschè cha tuot Valdretta cognuoscha sias deblezzas e sia istorgia. Infants e glieud giuvna as divertan — quant pac sentimaint tradescha suvent la giuventüm! — cun dumandas chi's refereschan a quell' orma buna chi ha stuvü bandunar amo giuvnet sia patria per ir a tscherchar, sco blers oters, la furtüna in terras luntanas, in pajais esters. — Ils puobs, infangats aint il gö, nun han observà a s'approssmar la veglietta, e — surprais da sia vgnüda — subescha il divertimaint üna cuorta interrupziun. Intuorn la povra duonna as fuorma in ün batter d'ögl ün maröch serrà, e dumandas vegnan fattas da tuottas varts: «Ingiò ais vos puob, J-Barbla? Ais el amo adüna sur Vienna sün quella costa?. Che fa vos anguel? Ha'l bod fat raps avuonda? Ais el fingià lönch davent? Vain el bainbod a chasa? Cura ha'l scrit l'ultima vouta? Ais que üna costa stipa?» — La veglietta para da nun avoir inclet tuot que chi vain dit in prescha, riva diversas voutas la bocca scuzza, ma nu vain a pled. Ella guarda cun seis ögls sainza expressiun pechadusamaing sün quellas fatschas brünas e riaintas, dà dal cheu, doza seis man tremblant e fa, irritada dal spredschi, üna mossa, sco sch'ella vuless ir per seis fat. Ma davo alch pass as ferm 'la, as drizza sü dret sco üna giuvna e disch da gritta: «Meis puob nun eira uschè maltrat sco vus, eir sch'el eira be ün pover diavel! Vus eschat plü impertinents e sfarfats co'ls infants da plü bod! Scha vus füssat uschè bravs sco meis Filipin, pudessan vossas mammas esser cuntaintas suraint e suroura! Spet-tai pür ch'eu dscharà culla prüma occasiun al sar ravarenda, quel as darà la paja per far schnöss e rier oura dad üna povra veglia! Cha'l diavel as porta, marmaglia infernala!» —

La veglietta ha schlavazzà ils ultims pleds cun tanta rabgia, cha las sbavgias cuorran gio per seis gruogn. Alura doz 'la sia crotscha, s'fa strada e trapligna davo sia via. La cumpagnia as gioda d'avair grittantà ad J-Barbla, ria dal muos-cham chi cuverna seis büschmaint nair plain pezzas e da la costa renomnada sur Vienna. — Alchüns plü pitschens as tegnan il nas, vegnan cotschens sco frouslas ed as büttan dal grand rier perfin per quai via. La veglia ais darcheu in seis elemaint, l'intermez culs puobs invlidà. Ella s'occupescha cul passà, e seis impissamaints svoulan in otras sferas, quatter decennis inavo, cur cha seis char Filip frequentaiva la scoula e giovaiva eir el a plattas. Cun che plaschair dombraiva'l seis büttels guadagnats ch'el conservaiva in ün sachet sco tants marenghins! Alura la sculozza cha seis cour restentit, cur ch'el üna saira vain a chasa plain sang cun üna brava taglia sül frunt, conseguenza d'ün cuolp d'üna platta mal büttada. Que tuot la para d'esser success be ultimamaing, uschè cler e preschaint sun sias algordanzas.

«Guardai, guardai!» sbraja ün tracagnotel cun schocca, l'unic da la brajada chi nun ha tut part a la trida acziun vers la veglietta, «là in fuond suot las stortas da la stradella, pro quel peidrun ais ün hom, que po esser Filipin chi vain a chasa!» Schi propcha, ün hom vesti da grisch s'ha fermà pro'l peidrun, fa üna posa, senza gio, meditand il cumünet sur el sülla spuonda sulagлива. Davo 'na pezza leva'l in pè, tuorna a's tschantar e's giaschainta. La puobanaglia stupefatta guarda cun bocca averta vers il lö indichà. E scha que füss propcha Filipin chi gniss cun üna pruna d'raps, che plaschair per J-Barbla! Insomma la discussiun ais viva, eir ils pitschens piglian part. Alchüns pretendan cha que possa esser ün mürader talian o pür ün tirolais da la penna torta sül chapè chi lavura aint il god. Il figl dal cuvih chi ha üna mamma chi cognuoscha a fuond tuot l'istorgia da las famiglias dal lö ourdad-oura, disch cun üna tscherta pretensiun d'esser plü bain versà in quaistas chosas: «Filipin nu po esser, quel sto esser mort avant dalönch, perche cha da blers ans nan nu dà'l plü segn da vita. Sül prüm ais el stat divers ans a Triest pro meis barba Flurin chi ha fabrichà seis palazi be avant co murir; alura ha'l cumanzà a nu far plü bön, ais parti cun üna cumpagnia da saltimbancs per Vienna e pel muond aint. J-Barbla ha l'idea fissa, narra, ch'el

s'haja fat sü las chotschas; ma ella po esser cuntainta, sch'el nu vain in seis vegls dis, davo avair giodü ils plaschairs dal muond, a chasa a's far trar via a costas dal cumün!»

L'incuntschaint giascha adüna pro'l peidrun, il sulai tramunta, indorand la pizza d'üna bellezza grandiusa, e la sumbriva vain planet sü da la chavorgia. La discussiun ais a fin, il gö ha pers l'attracziun, e'ls puobs fastinan ad ir a tschaina per pudair esser pro temp sü pro'l fö.

Duonna Barbla s'ha schlisürad' oura in uorden; ella voul ar-
rivar hoz fin gio pro'l peidrun, ingiö ch'ella pigliet quella vouta cumgià da seis unic figl. Passant — tric trac truc — dasper seis champet da mailinterra gio, as ferm 'la, batta ün pèr giadas cun sia crotscha inferrada sülla via, dand ün' ögliada sülla bos-cha chi para bella, sana ed imprometta buna raccolta. Quant ha'la straschinà in quaist lö da la daman fin saira e sainza marmuognar, eir scha la rendita eira misra! In seis immaint vezz 'la a clejer sü a seis orfanet ils früts, chavats our culla zappa, e cura ch'ün mailinter da dimensiuns plü grandas cucca our da la terra naira, dà'l ün güvel dal plaschair: «Guarda, mamma, che clap, quaist ais il maister, l'ais san e sainza maclas!» A la veglietta para da s'insömgiar! Alura quel an da la zoppina, propcha quel istess an avet eir la mailinterra la malatia, e tuot la lavur e la fadia füt per inguotta. Seguond prescripziun da las autoritats ston eir las duos chavras e'l porch laschar il pellot. Co s'fa que a viver sainza lat e mailinterra? Filipin ha ün appetich da liun; el as decida per forza dad ir a l'ester, eir sch'el ais tachà cun milli liams a sia Valdretta, e cha seis cour imnatscha da's rumper da la malavita. — Ma tuot passa!

La saira s'approssma a grands pass. La puobaniglia rupetta sü'l god, ramassa laina secha pel fö dals prüms avuost. Güvels strasunan aint pel god e sü vers l'ot, cur ch'ün puob cumpara cun ün ram bain gross e'l bütta sülla pruna. Giosom il munt da la bescha ha'l pastur fingià vüdà seis fö, ed üna culuonna da füm s'adoza vers il tschêl blau.

Planet, uondagiand, s'ha duonna Barbla ardütta fin pro'l peidrun. Üna bella prestaziun per la povra veglietta. Uoss' as ferm'la, guarda intuorn sai, observa in vicinanza süll' erba l'ester sainza chapè, cun chavels lungs, nairs, ün pa grischs e vesti sco'ls artists. Puchà ch'el drizza seis ögls vers il cumünet e las muntagnas davo

quel, uschè cha la veglia nu'l po verer in fatscha. La buondragiusa tuossa per attrar l'attenziun da l'ester sün ella, e disch alura planet: «As manca qualchosa?» L'ester sofferent, fin uossa apatic, as volva rapidamaing vers quella chi das-cha gnir a'l disturbar la quietezza, e seis sguard inscuntra a quel da la veglia. «Filip, meis Filip!» vain que our da la bocca dad J-Barbla, sco sch'ella avess fadia e difficultà da pronunzchar quaists plets, «vainst a la fin!» — L'ögl da la mammetta ha cognuoschü a seis infant, seis figl pers chi saglia, sco pizchà d'üna serp, in pè e l'abratscha. Ans ed ans ha spettà la mamma sün quaist mumaint, sül revair. Filip cun sia natta amo visibla sül frunt, stanguel dal viadi, posa sül tschisp, e la mamma sezza daspera; lur mans as tegnan clos, e minutas sun secundas. Intant sunan ils sains da Valdretta üna stupenda sunasoncha chi clingia e vibra tras munts e vals, e las sunasonchas dals cumüns in vicinanza s'uneshan ad ün' armonia grandiusa. Süls spis da las muntagnas ardan fös d'algrezcha, ils fös da libertà; il plü bel fö han fat ils mats da Valdretta sülla «Motta» suot il god. Leuas gelgas e cotschnas s'adozan vers il firmamaint, e que para cha'l fö furibund cun sias sbrinzlas stenda oura la bratscha, supplichand al Suprem da mantgnair eir per l'avegnir nossas instituziuns democraticas, nossa libertà. Chanzuns cuntschaintas da la patria, d'increschantüm e d'amur clingian ad üna e plüs vuschs aint illa quietezza sula da la saira quaida e choda. Il pövelet da Valdretta festagescha in möd simpel, sainza discuors e tantam, la festa federala dals prüms avuost.

Ils extrems as toccan, e felicità e disfurtüna vegnan bleras voutas insembel! Eir duonna Barbla chi para dad esser aint il settavel tschêl, avarà amo da travuonder üna pillla fich amara. Filip nu's santa tant bain. A Vienna ha'l fat tras ultimamaing üna greiva e lungurusa malatia da cour; apaina restabili, vulet el per forza esser a chasa. Il viadi stantus, l'ajer fin da muntagna, il sulai dals razz violets e la granda algrezcha da chattar amo viva la mamma sun per sia sandà indeblida ün grand privel. Seis puls ha battü tscherts momaints fich rapidamaing, uossa sta'l pezzas salda. Che fatalità per pover Filip chi ha girà sco artist per tuot las citats importantas da l'Europa ed ha vis las bellezzas e la misiergia dal muond, e sto gnir propcha a murir in seis lö natal! Mamma e figl avessan amo bler da's quintar. Filip cumbatta cul

fla. L'astma l'ha darcheu assagli, perche seis lefs sun blaus e sia fatscha eir. El lascha tavellar a la mamma, nu vezza plü que chi'l circundescha. Que al para da svolar sü vers la pizza ch'el ha tant amà, e cha la vusch da la mamma s'allontanescha e vegna vi' e plü debbla. Ils fös dvaintan pitschens, as stüdan, e seis cour sta salda, glivra da batter per adüna. —

La not vain cun sia s-chürdüm, stend' oura seis sindal, cuver-nand mincha chosa, eir l'amur profuonda e soncha da la mamma per seis infant.

6. Il schinter

Il surnom abominabel «schinter» avaiva l'abolt Duri Fal-lamber d'ingrazchar ad ün da seis megliders cumpagns da scoula chi l'avaiva battià uschè ün di cun ir a faira. Que eira stat quel an da la seschda. Na ch'el nun avess merità quel titul. El eira co-gnuoschü in tuot il cumün sco ün materialist da grand caliber chi avess perfin scorchà ils pluogls per tour a nüz las pels. Famagl e maschnera müdaiva'l mincha quatterember, e sia disfidenza e temma da gnir adüna a la cuorta nu'l laschaivan pos e'l perseguitaivan crudelmaing. Dotà d'üna sandà da fier faiva'l plü bod ün' immensa lavur, e da rar chattaiva'l peida da vüdar la püppa. Ma ils ans passan a la svelta ed ils temps as müdan; siand uossa bain vegl, aint per ils settanta, gniva'l turmantà sco otra glioud a quell' età da tschertas magagnas da la vegldüm. Peis e chammas iffladas l'impedivan uossa suvent d'ir oura sü la champagna a survagliar las lavuors e dar ils cumands necessaris. Cumandar savaiva el amo fich bain, e guai a sia glioud chi avess tscherchà da nun eseguir seis uordens! Per nögliarias pudaiva'l alura gnir grit ed ir in bescha. Culla duonna pisserusa e buna nun eira'l nosch e tad-laiva solitamaing sün seis buns cussagls. D'inviern nu sortiva'l da chasa e giaschaiva la granda part dal di sün cuotscha o sülla pigna bugliainta. Quietezza cumpletta in pusiziun orizzontala faiva solitamaing miraculs. Diversas jadas eira'l stat fin oura süls fiers; mincha vouta ch'ün crajaiva ch'el muriss dal bun s'restabili-va'l a la svelta e mangiaiva davo alch dis, aviand ün appetich da liun ed ün stomi da fier, fingià bizokels in painch. Plü difficil da'l tgnair in chadaina ed als uordens dal meidi eira da stà. Qua vu-

laiva'l per forza esser our' illa via a controllar il viavai e'l travasch dals vaschins o gio'n üert a far alch lavuors per passatemp. Pelplü stuaiva'l alura pajar il movimaint exagerà cun star alch dis in let. Quel di da l'arazun dal champ grand da dua mozza nun avetta'l pos a chasa. Tuot ils buns e bain maniat cussagls da la duonna fütan per inguotta e sainza effet. Üna forza invisibla paraiva da nu'l pudair cuir seis bainstar e da'l trar amo üna vouta a verer seis champ da la Foppa. Per quel avaiva'l adüna gnü speziala atenziun e chüra. A quel nun avaiva el mâ laschà mancar ne fadia ne ladüm. Per quel avess el fat ils plü grands sacrificis in cas da privel da boudas e lăvinas. Nu crajaiva'l in seis giuvens dis cha'ls cunfins da sia Foppa füssan ils cunfins dal muond? Plan planet, blastemmand pervia da la via plaina da crappa ed in nosch uorden, s'ardüet el our' d'cumün vers il champ predilet. Sia vusch tremenda e raca clingiaiva sco 'na trumbetta illa quietezza alpina cha'ls paurs in quel cuntegn cumanzettan a güzzar las uraglias, s'dand da buonder da'l verer in gir. Sia glioud e'l figlioul Peder Contsch chi araivan il champ a terms l'udittan da dalöntschi a dar las solitas schmaladischuns ed avettan pac plaschair cur cha'l bruntulun capitet davo üna buna pezza sü da la via e's giaschantet immez l'arà. Rafini dal grand sforz guardaiva'l stupefat intuorn sai, mas-chand e rumagliand qualchosa ad ün cuntin. Rumbadi-bumbum.... srantunet amo üna jada la lavina dal Piz Tremblai, e la terra paret da tremblar suot ils peis. Stupefat s'volvet nos schinter vers las piramidas glüschaintas da l'otra vart da l'En, meditand cun bocca averta co cha forza formidabla rajaiva d'avent las plü bellas plantas süsom il god. La prümavaira gniva eir sün las otezzas e s-chatschaiva cun impetuusità l'inviern. Las plü grandas naiveras stuaivan sparir sco cha'ls vegls avaivan da far lö als giuvens e partir gugent o invidas per la vita eterna. Nu re-sentiva eir sar Duri in seis intern cha la mort s'avicinaiva a grands pass e staiva per pichar a seis üsch? Nu giavüschaiva'l forse per-que da reglar amo per temp tschertas chosettas chi'l staivan in staila? Nu vulaiva'l cha seis descendents nun avessan da subir alch dan causa sia negligenza? Cun displaschair avaiva'l observà ultimamaing cha'l term d'immez mancaiva. Chi l'avaiva strat oura? Forse cha quaista pitschnezza irrelevant a l'avaiva hoz chatschà our d'tanna. — «Figlioul Peder», sbragit dandettamaing il schinter

restabili, «scha tü hast temp, schi füss eu qua per metter a lö il term mancant!» Ed in seis ögls, uschigliö sainza expressiun, fulminet ün sentimaint da triumf, s'avicinand sün tuots quatter ad ün paloc bain visibel. Il figlioul nu s'fet spettar lönch, e paca pezza davo staiva'l dasper seis padrin. Id eira sco a Kappel süls cunfins; minchün dals duos originals staiva da sia vart, süel siou e tscherchaiva, fand la fora per metter il term da crap cullas muonchas, seis interess. Il giuven faiva quaista lavur sainza sforz, durant cha l'hom vegl daiva sco 'na pidera e süjaiva ch'ün guot nu spettaiva a tschel. Discuorrü nu gniva bler. Quietezza, sco avant il plü grand temporal, regnaiva dapertuot. Perfin la glioud süls champs in vicinanza avaiva schmiss la lavur. Ils homens vüdaivan las püppas e las duonnas güzzaivan eir ellas las uraglias, fand attenziun sün quai ch'ün stuaiva suppuoner da pudair bainbod udir. — E dit e fat, la pasch nun avet lunga dürada. Inaspettadamaing sbragit l'abolt, as sbavgiand da la fotta: «Nu vezzast, orma dal diavel cha tü tirast tuot la terra da tia vart!» — Ün applaus tremend strasunet e rebombet diversas voutas aint il god da la chavorgia. Ils spectaduors satisfats cuntinuettan sainz' oter lur lavur, ed il term gnit alura finalmaing cun diversas blastemmas ed expressiuns energicas a seis lö. — Que füt l'ultima jada cha sar Duri vezzet sia Foppa. Pac davo s'pegioRET il mal, l'infladüm nu tschesset plü e seis dis terresters füttan quintats. L'ingurdia davo terra e daner, davo bains da quaist muond nu'l turmainta plü. El ha chattà seis pos etern i'l sunteri da seis cumün, pac dalöntschi dal champ preferi.